

Biuletyn Informacyjny

Grudzień 2010

Edukacja w Japonii

Wydawca: Ambasada Japonii w Polsce

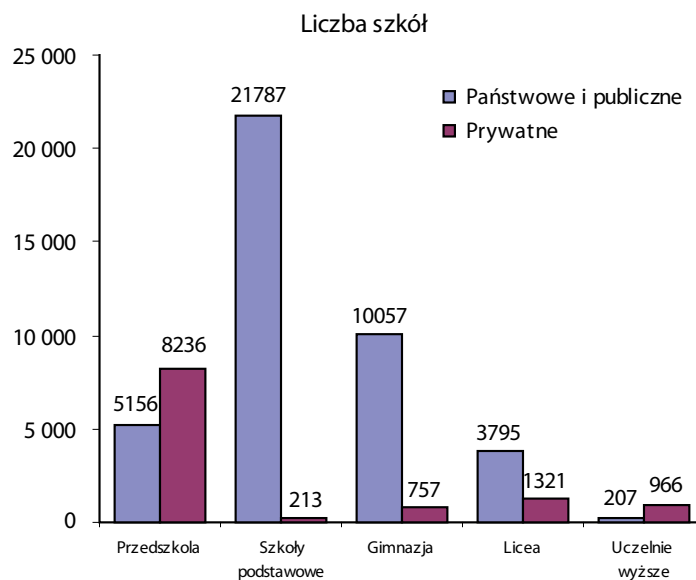

(Photo/AFLO)

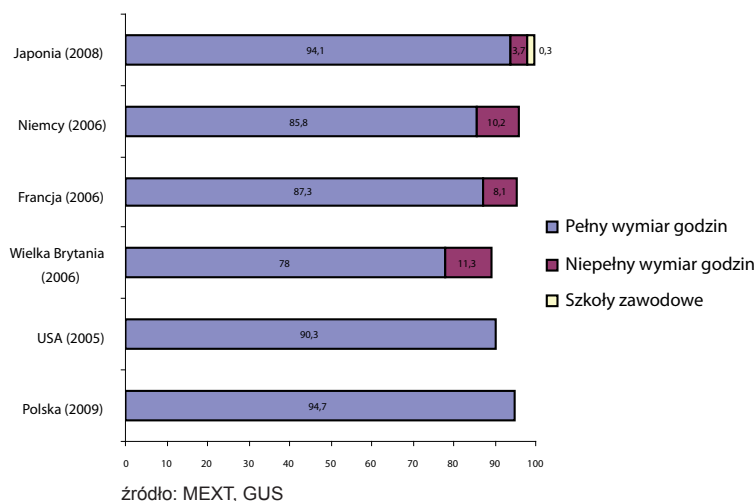

Ogólne informacje o systemie szkolnictwa

W Japonii, podobnie jak w Polsce, istnieje trójstopniowy system szkół podstawowych i średnich – sześcioletnia szkoła podstawowa (*shōgakkō*) oraz trzyletnie gimnazjum (*chūgakkō*) i liceum (*kōtōgakkō*). Powszechnym obowiązkiem szkolnym objęci są uczniowie szkół podstawowych oraz gimnazjów. Stosuje się do niego blisko 100% uczniów. W szkolnictwie wyższym wyróżniamy dwa główne typy uczelni: uniwersytety (*daigaku*), na których podstawowe studia trwają 4 lata oraz dwuletnie szkoły policealne (*tanki daigaku*). Inaczej niż w Polsce, rok szkolny trwa od 1 kwietnia do 31 marca. Cechą charakterystyczną japońskiego systemu edukacji jest wysoki udział procento-

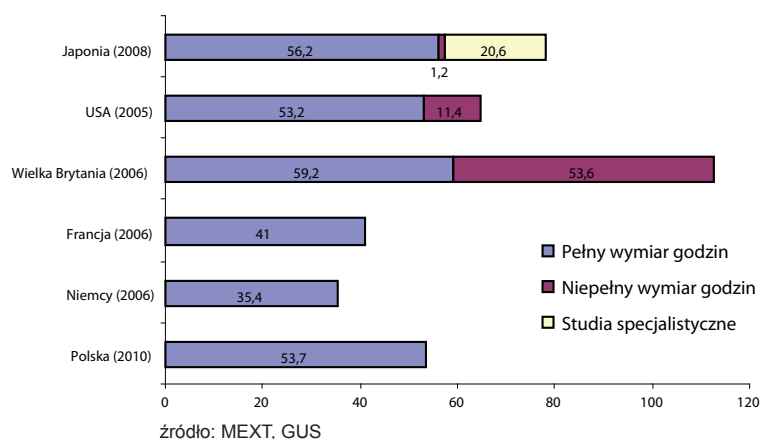
Zdawalność do szkół ponadgimnazjalnych w Japonii i na świecie

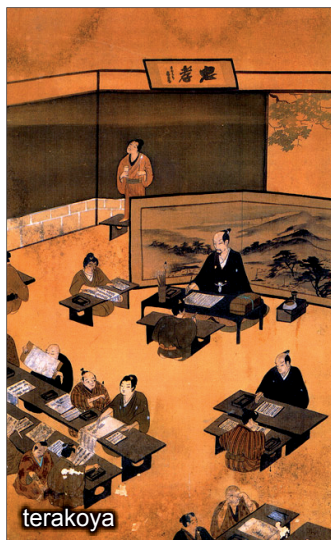
wy w kolejnych jej etapach. W liceach, mimo iż nie są objęte obowiązkiem szkolnym, odsetek uczniów kontynuujących naukę sięga niemal 100%. Współczynnik skolaryzacji na uczelniach wyższych również jest bardzo wysoki.

Szkoły i uczelnie wyższe można podzielić na trzy rodzaje w zależności od podmiotu zarządzającego: państwowe (zakładane przez władze centralne), publiczne (zakładane przez władze i organizacje lokalne), oraz prywatne. Z uwagi na powszechny obowiązek szkolny nauka w państwowych i publicznych szkołach podstawowych oraz gimnazjach jest bezpłatna, w przypadku liceów opłaty zostały zniesione dopiero w roku 2010. Wszystkie szkoły prywatne pobierają opłaty. W przypadku uczelni wyższych czesne obowiązuje zarówno w placówkach państwowo-publicznych, jak i prywatnych, przy czym w tych ostatnich jest ono zdecydowanie wyższe. Choć na etapie szkolnictwa podstawowego i średniego przeważają szkoły państwowe i publiczne, to większość uczelni wyższych jest prywatna (dane na wykresie powyżej).

Uczestnictwo w szkolnictwie wyższym

Historia edukacji w Japonii

Źródeł upowszechnienia edukacji w Japonii oraz jej wysokiego poziomu można szukać w historii. Zanim do Archipelagu Japońskiego dotarło z Chin pismo znakowe, wiedza dotycząca historii i zwyczajów przekazywana była ustnie, zaś rozmaite umiejętności nabywane stopniowo poprzez codzienną wspólną pracę. Pierwsze szkoły powstały z inicjatywy rodziny cesarskiej w 7. wieku i swym zasięgiem objęły przede wszystkim dwór cesarski i arystokrację. Ośrodkami nauczania stały się świątynie buddyjskie, zaś mnisi pełnili funkcję nauczycieli. Uczono kaligrafii, muzyki, poezji, filozofii. Na kartach historii zapisało się kilku mnichów, którzy podróżowali po kraju i szerzyli oświatę również wśród zwykłych ludzi.

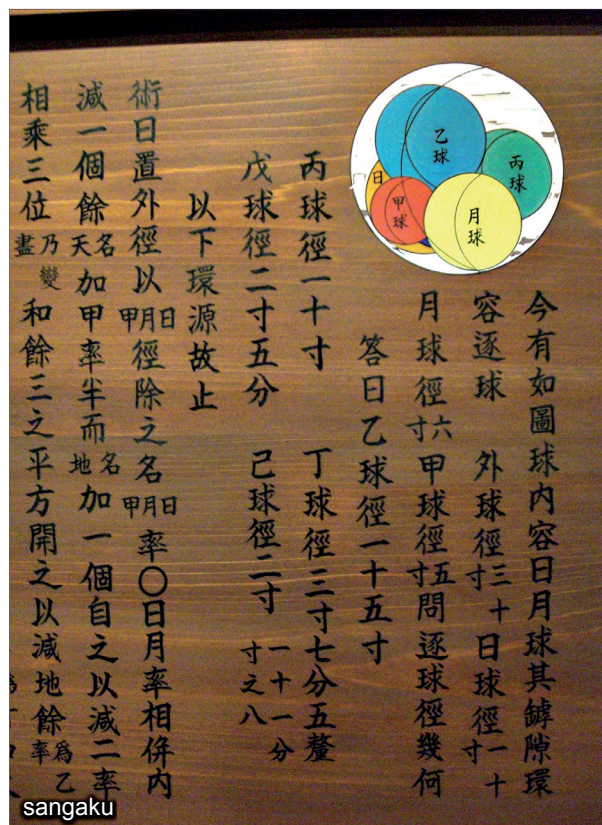
Od 12. wieku, kiedy znaczącą siłą w kraju stała się klasa wojowników, zaczęły powstawać także szkoły przeznaczone dla edukacji tej grupy społecznej. W 14. wieku otwierano coraz więcej szkół dla dzieci spoza arystokracji i warstwy wojowników (*terakoya*, czyli szkoły przyświątynne), prowadzonych przez mnichów, które z czasem zostały wyłączone spod jurysdykcji świątyń. W 16. wieku przybyli do Japonii pierwsi misjonarze chrześcijańscy i założyli wiele szkół, głównie na południowej wyspie Kiusiu, gdzie

nauczali religii, czytania i arytmetyki.

W okresie Edo (1603-1868), zwłaszcza w jego drugiej połowie, nastąpił dynamiczny rozwój szkolnictwa. Powstawały duże szkoły prowadzone przez administrację lokalną dla wojowników, w których nauczano przede wszystkim japońskiej i chińskiej klasyki, a także prywatne szkoły w miastach i wsiach dla dzieci z pozostałych warstw społecznych, gdzie uczono przede wszystkim czytania, pisania i liczenia. Z kolei władza centralna, sprawowana przez ród wojowników *Tokugawa*, miała pod swoją jurysdykcją szkoły wyższe. Dostęp do nauki podstawowej był powszechny i pod koniec okresu Edo bardzo duży odsetek Japończyków potrafił czytać i pisać.

Oprócz umiejętności czytania i pisania, na wysokim poziomie stały także nauki ścisłe. Świadczą o tym *sangaku*, czyli tabliczki wotywnie wieszane w okresie Edo w świątyniach i chramach, na których umieszczano zadania matematyczne, najczęściej dotyczące zagadnień z dziedziny geometrii, głównie okręgów i sfer. *Sangaku* zawierało zwykle jedynie problem i odpowiedź, co miało zachęcać do samodzielnego poszukiwania sposobu rozwiązania. Na uwagę zasługuje też fakt, że tabliczki w świątyniach umieszczali nie tylko samurajowie, najbardziej wykształcona klasa społeczna po mnichach, lecz zdarzały się także podpisane przez zwykłych ludzi, np. rolników czy kupców. *Sangaku* pokazują, że japońscy matematycy znali rozwiązania wielu problemów niejednokrotnie wcześniej, niż pojawiły się one w Europie i dochodzili do nich odmienną drogą niż uczeni zachodni. Do dzisiaj przetrwało blisko 1000 *sangaku*, z których wiele uznanych jest za ważne zabytki kulturalne. Najstarsze z nich opatrzone jest datą 1683 r.

W następnym okresie, Meiji (1868-1912), powstały podwaliny pod nowoczesny system edukacji. Japonia nawiązała w tym czasie kontakty międzynarodowe na niespotykaną dotąd skalę. Między innymi w zakresie edukacji zaczerpnęła z wiedzy i doświadczeń państw europejskich i USA. Nowoczesny, ogólnokrajowy system oświaty został wprowadzony w 1872 roku, kiedy to w całej Japonii powstały państwowe szkoły podstawowe i średnie. W 1886 roku wprowadzono obowiązek nauki szkolnej dla dzieci przez 3-4 lata. W 1900 roku wprowadzono powszechne obowiązkowe i bezpłatne nauczanie, przedłużone w 1908 roku do 6 lat. Po II wojnie światowej okres nauki został przedłużony do obecnie obowiązujących 9 lat (szkoła podstawowa i gimnazjum).

Edukacja szkolna

Cechą charakterystyczną dużej części szkół japońskich wszystkich stopni jest obowiązek noszenia mundurków (na uniwersytetach jest to rzadkie zjawisko). Każda z nich ustala kolor i krój stroju, a niektóre nawet rodzaj obuwia, toreb szkolnych oraz sposób uczesania. W wielu szkołach podstawowych uczniowie mają również obowiązek nosić w drodze do szkoły określone czapki i tornistry.

Kolejną cechą wartą odnotowania jest fakt, iż w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach co jakiś czas całkowicie zmienia się skład osobowy poszczególnych klas. Pozwala to uczniom nawiązać kontakty z większą liczbą osób oraz zapobiega powstawaniu i pogłębianiu się różnic i antagonizmów w obrębie jednej klasy. W szkołach japońskich duże znaczenie ma też hierarchia w stosunkach między uczniami: młodsi zwracają się do starszych dodając do imion -san (bliskie polskiemu pan/pani) lub -sempai (dosł. starszy kolego/starsza koleżanko). Poniżej szczegółowo opisane zostały poszczególne etapy edukacji.

Przedszkole

W Japonii dzieci w wieku 3-5 lat powszechnie uczęszczają do przedszkoli, które działają zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Edukacji, Kultury, Sportu, Nauki i Technologii. Tak jak pozostałe szkoły dzielą się one na państwowe, publiczne i prywatne. Przedszkolaki biorą udział w rozmaitych wydarzeniach, takich jak tradycyjne festiwale japońskie czy zawody sportowe.

Oprócz przedszkoli istnieją także placówki opiekuńczo-wychowawcze, podlegające Ministerstwu Zdrowia, Pracy i Opieki Społecznej, do których przyjmowane są także dzieci poniżej 1. roku życia. Placówki te działają z myślą o rodzicach pracujących i są otwarte do godziny 18, a czasami nawet dłużej (przedszkola do godziny 14). Niedawno powstały również placówki dydaktyczne, które przygotowują dzieci do egzaminów wstępnych do szkół podstawowych i ich liczba wciąż rośnie.

Szkoła podstawowa

Szkoły podstawowe w Japonii są sześciolatte i uczęszczają do nich dzieci między 6. a 12. rokiem życia. W szkołach tych przez cały cykl nauki nauczyciel prowadzi zajęcia z niemal wszystkich przedmiotów: języka japońskiego, matematyki, środowiska społeczno-przyrodniczego, przedmiotów ścisłych, wychowania fizycznego, plastyki, muzyki i podstaw obsługi komputera.

Japońskie szkoły podstawowe zapewniają uczniom posiłki, które są jedzone w salach lekcyjnych. Uczniowie w każdej klasie podzieleni są na grupy, które w ustalone dni dyżurują przy podawaniu posiłków i przy sprzątanu po ich zakończeniu. Poza tym, na każdy dzień wyznaczeni są dyżurni, zostający po zajęciach trochę dłużej, żeby uporządkować salę i przygotować ją do zajęć na następny dzień.

W japońskich szkołach podstawowych organizowanych jest wiele wydarzeń, takich jak zawody sportowe, koncerty czy przedstawienia. Uczestnictwo w zawodach sportowych i przygotowania do występów stanowią ważną część życia szkolnego. Uczniowie poświęcają czas wolny od zajęć na treningi i próby.

Gimnazjum

Nauka w gimnazjum jest obowiązkowa i trwa 3 lata. W większości szkół prywatnych i państwowych oraz w części publicznych przeprowadzane są egzaminy wstępne. Życie w japońskich gimnazjach oprócz nauki koncentruje się wokół działalności kół zainteresowań.

Przedmioty szkolne obejmują język ojczysty, historię, geografię, wiedzę o społeczeństwie, matematykę, biologię, chemię, fizykę, geografię, informatykę, język angielski, muzykę, sztukę, wychowanie fizyczne, zajęcia praktyczno-techniczne, higienę, przygotowanie do życia w rodzinie. Pod koniec każdego semestru przeprowadza się egzaminy, których wyniki brane są pod uwagę przy rekrutacji do liceum. W związku z tym uczniowie poświęcają dużo czasu i wysiłku na naukę. Pobierają również indywidualne lekcje bądź uczęszczają do popołudniowych szkół przygotowawczych (*juku*), gdzie poszerzają wiedzę zdobytą w szkole.

Udział w kołach zainteresowań stanowi istotną część życia szkolnego nie tylko w gimnazjum, ale także później w liceum i na studiach. Uczniowie wybierają kółko po rozpoczęciu nauki i kontynuują działalność w nim do ukończenia szkoły. Koła dzielą się na sportowe i humanistyczne. W 2007 roku 90,8% gimnazjalistów i licealistów działało w kołach, a wśród nich 73,6% w sportowych i 17,2% w humanistycznych. Spośród sportów uprawianych przez uczniów najpopularniejsze są piłka nożna, baseball, tenis, a także judo i karate. Celem uczestnictwa w kołach sportowych jest uzyskanie jak najlepszych wyników i zwycięstwo w rozmaitych szkolnych zawodach. Koła humanistyczne z kolei skupiają osoby o zainteresowaniach artystycznych (muzyka, sztuka, rzemiosło artystyczne). Dla wielu członków tych kół celem jest zdobycie dobrych wyników podczas konkursów.

uczenice w mundurkach / Photo/AFLO

trening judo / Photo/AFLO

Liceum

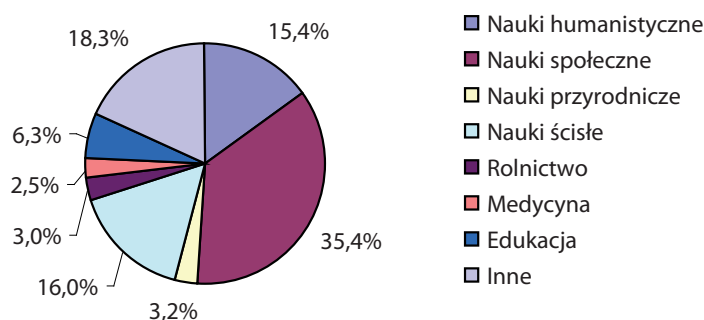
Szkoły ponadgimnazjalne dzielą się na licea ogólnokształcące i college techniczne. Nauka w szkołach ponadgimnazjalnych nie jest objęta powszechnym obowiązkiem, ale odsetek uczniów kontynuujących w nich naukę jest bardzo wysoki (wykres str. 2). Nauka w liceum trwa 3 lata, zaś w college'ach technicznych 5 do 5,5 roku.

Tak jak w gimnazjach, życie licealistów koncentruje się wokół nauki i działalności w kołach zainteresowań. Przedmioty licealne obejmują: język ojczysty (w tym klasyczny), historię i geografię Japonii i świata, wiedzę o społeczeństwie, polityce i podstawach ekonomii, matematykę, fizykę, chemię, biologię z higieną, informatykę, język obcy (głównie angielski), informatykę, muzykę, sztukę, wychowanie fizyczne. Mniej więcej od połowy 2 klasy uczniowie zaczynają intensywne przygotowania do egzaminów wstępnych na studia. Ze względu na ogromną rywalizację o miejsca na uniwersytetach i wysokie wymagania, licealiści uczęszczają po lekcjach do specjalnych prywatnych szkół przygotowujących do egzaminów na uczelnie wyższe (*yobikō*). Zajęcia w nich trwają do późnego wieczora i mają na celu pogłębienie i poszerzenie wiedzy, w związku z czym poziom w nich jest bardzo wysoki.

Uczelnie wyższe

W Japonii system egzaminów wstępnych różni się na uczelniach państwowych i prywatnych. W przypadku wszystkich państwowych oraz części prywatnych uniwersytetów, kandydaci muszą zdać najpierw ogólnokrajowy egzamin centralny, a następnie ci, którzy uzyskają odpowiednie wyniki, podchodzą do egzaminów na poszczególne uczelnie. Na uczelniach prywatnych zwykle zdaje się tylko jeden egzamin. Jednakże ze względu na ich wysoki stopień trudności, konieczne są do niego bardzo skrupulatne przygotowania.

Podział studentów ze względu na kierunek studiów

źródło: Urząd Statystyczny Japonii

Studia na uniwersytetach japońskich zwykle trwają 4 lata, a na kierunkach medycznych (w tym weterynarii) – 6 lat i kończą się uzyskaniem tytułu licencjata. W większości uczelni obowiązuje system punktowy, więc do ukończenia studiów konieczne jest uzyskanie odpowiedniej ich liczby, a z reguły także złożenie pracy dyplomowej (na kierunkach humanistycznych) lub projektu badawczego (kierunki ścisłe). W przypadku studiów medycznych, farmacji i prawa, na większości uczelni studenci nie składają prac dyplomowych, a kwalifikacje zawodowe uzyskują na podstawie wyników z egzaminu państwowego.

Przeważająca większość studentów, z wyjątkiem tych, którzy chcą kontynuować karierę naukową, porzeka na zdobyciu licencjatu i rozpoczyna pracę od razu po ukończeniu studiów.

Nauka podczas pierwszych 2 lat studiów obejmuje przede wszystkim liczne przedmioty ogólnouniwersyteckie. Od 3. roku zwiększa się liczba przedmiotów specjalistycznych. Studenci wybierają seminaria, prowadzone w małych grupach, podczas których pogłębiają swoją wiedzę z danej dziedziny. Każdy prowadzący jest odpowiedzialny za jedno seminarium. Wraz z początkiem 4. roku, studenci przystępują do pisania prac dyplomowych.

Na ceremonię ukończenia studiów, która odbywa się uroczysto na każdym uniwersytecie, absolwentki zakładają tradycyjne stroje japońskie, absolwenci natomiast garnitury.

Czas studiów to dla młodych Japończyków okazja do zdobywania nie tylko wiedzy, ale także rozmaitych doświadczeń. Ogromna większość studentów aktywnie działa w uczelnianych sekcjach (*bukatsu*) i kołach zainteresowań. Tematyka kół i sekcji jest bardzo różnorodna – od sekcji sportowych, np. tenisowych, piłkarskich, tanecznych, snowboardowych, po te zajmujące się kulturą, takie jak muzyczne, fotograficzne czy rzemiosła tradycyjnego. Koła są mniej sformalizowane niż sekcje i również zraszają studentów o podobnych zainteresowaniach zapewniając im miejsce do regularnych spotkań oraz ćwiczeń. Na jednym uniwersytecie, w zależności od jego wielkości, może działać nawet ponad sto róż-

absolwentka z dyplomem / fot. Etsuko Satō

nych kół. Często organizowane są spotkania lub zawody międzyuczelniane. Studenci tworzą więzi między sobą poprzez wspólne ćwiczenia czy kilkudniowe wyjazdy.

Przeważająca liczba studentów dobiera pracując dorywczo. Praca jest dla studentów nie tylko źródłem zarobku, lecz także okazją do poszerzania kontaktów pozauczelnianych i zdobywania bardzo cennych doświadczeń. Studenci mogą wybierać spośród wielu różnych ofert pracy. Część udziela korepetycji gimnazjalistom i licealistom, inni zaś pracują w rozmaitych sklepach, barach czy jako kelnerzy w restauracjach.

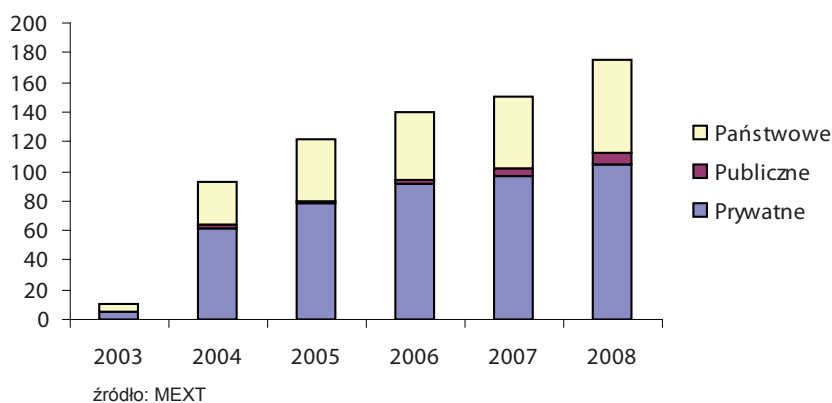

letni festiwal na uniwersytecie / fot. Stefan Salzi

Młodzi Japończycy angażują się również w działalność społeczną. W niektórych uczelniach przyznawane są punkty w zależności od liczby dni poświęconych na wolontariat. Studenci kierunków prawniczych uczęszczają niekiedy na dodatkowe zajęcia do szkół specjalistycznych, by przygotować się do państwowych egzaminów na aplikację.

Już od 3. roku nauki na uniwersytecie, studenci rozpoczynają poszukiwanie pracy. Firmy chcą w miarę możliwości zapewnić sobie jak najlepszych pracowników spośród studentów, stąd tendencja do rozpoczynania rekrutacji wcześniej. Trzeba zaznaczyć, że w Japonii w większości przedsiębiorstw i instytucji nowi pracownicy zaczynają pracę w kwietniu. Studenci zaczynają poszukiwania pracy jesienią, a następnie muszą pokonać kilka trudnych etapów: składają aplikacje, przechodzą egzamin pisemny, później zaś wiele rozmów kwalifikacyjnych. Mniej więcej na początku 4. roku studiów firmy zaczynają zatwierdzać kandydatury nowych pracowników i w połowie roku w większości przypadków miejsce przyszłej pracy jest już ustalone. Jednak ze względu na bardzo trudną sytuację na rynku pracy dla studentów, ostatnie lata nazywane są „epoką lodowcową”. Zwiększyła się liczba studentów, którzy, nie uzyskawszy gwarancji zatrudnienia, przedłużają studia o rok, by ponownie starać się o przyjęcie do wybranej firmy. Dzieje się tak ze względu na trend w większości firm do przyjmowania osób świeżo po studiach. Nazywani są oni „*rōninami* rynku pracy” (*rōnin* oryginalnie oznaczał samuraja bez suwerena; współcześnie używa się także w odniesieniu do licealistów, którzy nie dostali się na studia).

Specjalistyczne studia podyplomowe

Wraz ze zmianami społecznymi i rozwojem ekonomicznym i technologicznym, pojawiło się zapotrzebowanie na wysoko wyspecjalizowanych pracowników. W odpowiedzi na potrzeby współczesnego rynku pracy w 2003 r. powstały specjalistyczne studia podyplomowe (inaczej niż w Polsce, można rozpocząć naukę na nich po 4-letnim kursie na poziomie licencjackim). Studia obejmują między innymi: prawo, księgowość, biznes, zarządzanie technologiami, politykę publiczną, zdrowie publiczne. W 2008 roku powstały także

studia podyplomowe dla pracowników sektora edukacji. W zależności od dziedziny, studia trwają od 1,5 roku do 2 lat. Od uczelni prowadzących takie studia oczekuje się kształcenia specjalistów o wysokich kompetencjach.

Stypendia do Japonii

Rząd Japonii ma bogatą ofertę stypendialną dla obywateli Polski, którzy chcieliby kształcić się w Japonii. Poniżej przedstawiamy ogólne informacje o wybranych programach, więcej szczegółów można znaleźć na naszej stronie internetowej: <http://www.pl.emb-japan.go.jp/kultura/stypendia.html>. Informacje o terminach i procedurach będą się pojawiały po rozpoczęciu rekrutacji na poszczególne programy.

Stypendium licencjackie: po rocznym kursie przygotowawczym w Japonii stypendyści mają możliwość odbycia pełnych czteroletnich studiów w języku japońskim na japońskiej uczelni. Kandydaci na kierunki humanistyczne podchodzą do egzaminów z języka angielskiego, japońskiego i matematyki, zaś kandydaci na kierunki ścisłe zdają dodatkowo egzamin z chemii i fizyki (w przypadku studiów medycznych z chemii i biologii).

Studia podyplomowe: Oferta dla osób kończących studia magisterskie oraz absolwentów. Stypendyści odbywają dwuletni lub półtoraroczny staż na wybranej uczelni w Japonii. Pierwszy etap rekrutacji przeprowadza Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej (<http://www.buwiwm.edu.pl>), osoby polecane przez Biuro przystępują do egzaminów z języka angielskiego i japońskiego (znajomość japońskiego nie jest niezbędna do podjęcia studiów).

Stypendium do szkół zawodowych: po rocznym kursie przygotowawczym kandydaci przez dwa lata kształcą się w wybranej przez siebie dziedzinie w szkole zawodowej. Egzaminy obejmują język japoński, angielski oraz matematykę.

Stypendium dla studentów japonistyki: roczne stypendium, o które mogą się ubiegać studenci studiów japonistycznych. Kandydaci zdają egzamin z języka japońskiego.

We wszystkich powyższych programach strona japońska pokrywa koszty przelotu w obie strony oraz wypłaca comiesięczne stypendium.

Sprawdź swoją wiedzę!

1. Które etapy edukacji w Japonii objęte są obowiązkiem szkolnym?

- a) gimnazjum i liceum b) szkoła podstawowa i gimnazjum c) nie ma obowiązku szkolnego

2. Ile trwają studia licencjackie?

- a) 3 lata b) 5 lat c) 4 lata

3. Wypisz elementy, które składają się na życie studenckie w Japonii:

- a)
b)
c)

Prawidłowe odpowiedzi w następnym numerze!